

I./2.4.: A betegség jelentései és betegség modell

A személyiség, a kulturális háttér, az élethelyzet meghatározza, hogy a betegség milyen jelentéssel bír az egyén számára és, hogy milyen magyarázó modell van a fejében a betegség természetéről. Lipowski nyolc betegségfogalmat különített el:

1. A betegség, mint kihívás.
2. A betegség, mint ellenség.
3. A betegség, mint büntetés.
4. A betegség, mint gyengeség.
5. A betegség, mint megkönnyebbülés.
6. A betegség, mint stratégia.
7. A betegség, mint helyrehozhatatlan veszteség, és károsodás.
8. A betegség, mint érték (Lipowski 1970).

A betegségekről az orvosok a tanulmányaik során elsajátított tudományos ismeretek alapján alkotnak képet. Azonban a betegség témája annyira fontos az emberek életében, hogy a nem szakmabeliek is kialakítanak egyfajta elképzelést a betegségek természetéről, azt nevezzük „naiv betegségelméletnek”. Ezek a naiv betegségelméletek részben a hagyományos népi elképzelésekből, az iskolai tanulmányok során elsajátított ismeretekből, tudományos ismeretterjesztés során elsajátított nézetekből, vallási-kulturális nézetekből, természetgyógyászati ismeretekből és az orvosok ismeretterjesztő tevékenysége során átadott ismeretekből áll össze.

A naiv betegségmodellek főbb témái a következők:

A betegség neve és tünetei

A betegség oka, magyarázó modellje, elképzelés arról, hogy miért alakult ki a betegség. (*Nézzze meg a videót!*) (*Nézzze meg a második videót!*).

Időbeli lefolyása: pl. akut, krónikus, periodikus.

A betegség következményei: pl., milyen hatással lesz rájuk a betegség (*Nézzze meg a videót!*).

A betegség kezelése, vagy kontrollálása: mit gondolnak arról, hogyan tudnak meggyógyulni a betegségből (Leventhal et al., 1992) (*Nézzze meg a videót!*).

A betegvizsgálat elengedhetetlen része a beteg saját betegségmodelljének a feltárása. A 2. ábrán összefoglaltuk a betegségmodell egyes elemeire vonatkozó kérdéseket.

Állapítsa meg, hogy a videófelvételen bemutatott betegnek milyen betegségmodellje van.

Kérdés	Betegség modell témái
Milyen tünetei vannak, hogy hívják a betegségét?	Betegség azonosítása
Mit gondol, mi okozta a betegségét?	Betegség oka
Mit gondol meddig fog tartani a betegsége?	Időbeli lefolyás
Mennyire befolyásolja a betegség az életét?	Következményei
Mit gondol, hogy a kezelés fog-e segíteni? Hogy érzi, mennyire tudja uralni a betegségét?	Kezelés/kontrol

2. ábra

Az együttműködés zavarainak a háttérében időnként az áll, hogy a beteg saját betegségmodelljébe nem illik az orvos által felajánlott kezelés. Például, a természetgyógyászati modellek hatása alatt álló személyek egy része ártalmasnak tartja a gyógyszeres beavatkozást, amennyiben az nem növényi eredetű hatóanyagokat tartalmaz, és nem szedi be az orvos által javasolt gyógyszereket.

Gyakori a rákos megbetegedésekre vonatkozó téves ismeret, hogy nem lehet gyógyítani. Vannak olyan rákos megbetegedések, amelyeket korai stádiumban kezdve nagy hatékonysággal lehet gyógyítani.

Amennyiben a beteg naiv betegségmodellje az orvos megítélése szerint akadályokat okoz az eredményes kezelésben, akkor oktató, tájékoztató, bizonyos esetekben pszichoterápiás beavatkozást kell kezdeményeznie egy a kezelés szempontjából megfelelőbb betegségmodell kialakítása céljából. Ez a tevékenység bizonyos esetekben csak tájékoztatást igényel, más esetekben komoly pszichoterápiás beavatkozást.

A terápiás szövetség a terápiás beavatkozások egyik fontos eleme. A terápiás szövetség egyik eleme, az egyetértés a kezelés céljaiban és a cél eléréséhez szükséges feladatokban. A kezelés céljai és a módszerei függenek attól, hogy milyen modellünk van a betegségről. Az orvos és a beteg betegségmodelljét közelíteni kell egymáshoz, hogy a beteg értelmesnek tartsa részvételét a kezelésben.

Például, merevedési zavarban szenvedő páciens azt gondolja, hogy munkatársnőjére vonatkozó bűnös, szexuális fantáziálásai okozták impotenciáját ezért az urológiai kivizsgálás értelmetlen, mivel csak bűnbánással lehet javítani a problémán. A 3. ábrán olvasható a betegségmodell feltárásának interjú módszere.

Kérdés	Betegség modell témái
O: Milyen tünetei vannak, hogy hívják a betegségét? B: Merevedési zavar, impotencia.	Betegség azonosítása
O: Mit gondol, mi okozta a betegségét? B: Feleségem helyett munkatársnőmre gondolok, szexuális álmaim is vannak vele.	Betegség oka
O: Mit gondol meddig fog tartani a betegsége? B: Sajnos, nem tudom. Attól félek így maradok örökre.	Időbeli lefolyás
O: Mennyire befolyásolja a betegség az életét? B: A feleségem sokszor ingerült velem. Félek, hogy tönkre megy a házasságunk.	Következményei
O: Mit gondol, hogy a kezelés fog-e segíteni? Hogy érzi, mennyire tudja uralni a betegségét? B: Szerintem csak a gyónás tud segíteni, mivel ez egy égi büntetés.	Kezelés/kontrol

3. ábra

Irodalom

GROVES MS, MUSKIN PR: Psychological responses to illness. In: Levenson JL, editor. Textbook of Psychosomatic Medicine. Washington DC: American Psychiatric Publishing, 2005: 67-88.

LEVENTHAL H, DIEFENBACH M, LEVENTHAL EA: Illness cognition: Using common sense to understand treatment adherence and affect cognition interactions. Cognitive Therapy and Research 1992; 16:143–163.

LIPOWSKI ZJ: Physical illness, the individual and the coping process. Psychiatry Medicine 1970; 1:91–102.